

strategy for regional development for 2021–2027" № 695]. 2020, August 5. <https://zakon.rada.gov.ua/go/695-2020-p#Text>

Zghalat-Lozynska L., Lych V. & Holovach N. (2024). Rol modernizatsii sotsialno-trudovykh vidnosyn u dosiahnenni tsilei staloho sotsialno-ekonomichnoho rozvytku [The role of modernization of social and labor relations in achieving the goals of sustainable

socio-economic development]. *Shliakhy pidvyshchennia efektyvnosti budivnytstva* [Ways to increase the efficiency of construction] (p. 40–49).

[https://doi.org/10.32347/2707-501x.2024.54\(2\).40-49](https://doi.org/10.32347/2707-501x.2024.54(2).40-49)

Стаття надійшла до редакції / Received: 04.03.2026

Статтю прийнято до публікації / Accepted: 18.03.2026

Оприлюднено / Published: 30.04.2026

УДК 640.4(338)

JEL: F63; L83; L86; M15; M21; O14

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2026-3-16-27>

ФОРМУВАННЯ ТЕОРЕТИЧНОГО БАЗИСУ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА: НАУКОВО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

©2026 БАЛАЦЬКА Н. Ю.

УДК 640.4(338)

JEL: F63; L83; L86; M15; M21; O14

Балацька Н. Ю. Формування теоретичного базису розвитку підприємства: науково-методологічний аспект

Мета статті полягає у формуванні єдиного понятійно-категоріального підходу до трактування сутності категорії «розвиток підприємства» як теоретичної основи розвитку підприємства, а також у розробленні моделі взаємозалежності розвитку підприємства та суспільства. В умовах прискорення інтеграції економіки України до світової економічної системи, а також під впливом глобалізаційних процесів і зростання складності економічних відносин, особливої актуальності набувають дослідження, спрямовані на забезпечення ефективного розвитку підприємств. На основі аналізу наукових праць і літературних джерел було визначено основні сутнісні характеристики категорії «розвиток», які підкреслюють багатогранність процесів управління розвитком підприємства. У результаті проведеного теоретичного дослідження сформовано теоретичну основу розвитку підприємства. Виокремлено ключові наукові підходи до трактування поняття «розвиток», серед яких: філософський, біологічний, історичний, логічний, процесний, економічний і ціннісний. Визначено сутнісні характеристики та універсальні закономірні властивості, що формують методологічний базис дослідження цієї категорії. За підсумками теоретичного аналізу встановлено економічні закони та закономірності, які базуються на системному підході до трактування поняття «підприємство». Це дало змогу розробити модель взаємозалежності розвитку підприємства та суспільства. Обґрунтовано, що розвиток підприємства взаємопов'язаний з розвитком систем вищого рівня – суспільства, галузі, національної та світової економіки. Він визначається, з одного боку, процесами розподілу ресурсів і товарів між різними економічними системами, а з іншого – рівнем задоволення потреб суспільства в товарах і ресурсах, які підприємство пропонує в обмін на можливість отримання прибутку. Проведений аналіз сучасних підходів до трактування сутності поняття «розвиток підприємства» дозволив сформувати інформаційну основу для визначення ключових характеристик цієї категорії, що відображають її складність, багатоаспектність і комплексний характер. До таких характеристик належать: цілеспрямованість і усвідомленість; здатність адаптуватися до умов зовнішнього середовища; трансформаційний характер розвитку системи; наявність кількісних і якісних змін; перехід від одного стану системи до іншого; незворотність змін; формування нової якості системи; іманентний характер змін; забезпечення притоку цінності. Приймаючи до уваги концептуальне бачення розвитку підприємства з позицій ціннісного підходу, запропоновано таке його визначення: розвиток підприємства – процес іманентної здатності підприємства до здійснення конструктивних змін ціннісної пропозиції, що ведуть до появи нової якості системи, орієнтованої на підтримку існуючих і генерування нових конкурентних переваг.

Ключові слова: розвиток; підприємство; система; системний підхід; управління; цінність; конкурентні переваги.

Рис.: 3. **Табл.:** 1. **Формул.:** 1. **Бібл.:** 27.

Балацька Наталія Юріївна – доктор економічних наук, доцент, професор кафедри готельного, ресторанного бізнесу і крафтових технологій, Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця (просп. Науки, 9а, Харків, 61166, Україна)

E-mail: natyrbal_28@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3940-1568>

UDC 640.4(338)

JEL: F63; L83; L86; M15; M21; O14

Balatska N. Yu. Formation of the Theoretical Basis for Enterprise Development: Scientific and Methodological Aspect

The aim of the article is to form a unified conceptual-categorical approach to interpreting the essence of the category «enterprise development» as the theoretical foundation of enterprise development, as well as to develop a model of the interdependence between enterprise development and society. In the context of the accelerated integration of Ukraine's economy into the global economic system, as well as under the influence of globalization processes and the increasing complexity of economic relations, a research aimed at ensuring the efficient development of enterprises becomes particularly relevant. Based on the analysis of scientific works and literature sources, the main essential characteristics of the category «development» were identified, highlighting the multifaceted nature of enterprise development management processes. As a result of the conducted theoretical research, a theoretical basis for enterprise development was formed. Key scientific approaches to the interpretation of the concept of «development» have been singled out, including: philosophical, biological, historical, logical, process, economic, and value-based. The essential characteristics and universal regular properties that form the methodological basis for studying this category have been defined. Based on the results of the theoretical analysis, economic laws and regularities have been defined, which are based on a system approach to interpreting the concept of «enterprise». This made it possible to develop a model of the interdependence of the development of an enterprise and society. It

has been substantiated that the development of an enterprise is interconnected with the development of higher-level systems – society, the industry, and the national and global economy. It is determined, on one hand, by the processes of distribution of resources and goods among different economic systems, and on the other hand, by the level of satisfaction of society's needs for goods and resources that the enterprise offers in exchange for the opportunity to earn a profit. The analysis of modern approaches to interpreting the essence of the concept of «enterprise development» made it possible to form an informational basis for identifying the key characteristics of this category, which reflect its complexity, multifacetedness, and comprehensive nature. These characteristics include: purposefulness and awareness; the ability to adapt to external environmental conditions; the transformational nature of system development; the presence of quantitative and qualitative changes; the transition from one state of the system to another; the irreversibility of changes; the formation of a new quality of the system; the immanent nature of changes; and ensuring the inflow of value. Taking into account the conceptual vision of enterprise development from the perspective of the value-based approach, the following definition is proposed: enterprise development is the process of the immanent capability of the enterprise to carry out constructive changes in the value proposition, leading to the emergence of a new quality of the system oriented towards maintaining existing and generating new competitive advantages.

Keywords: development; enterprise; resource; system approach; management; value; competitive advantages.

Fig.: 3. **Tabl.:** 1. **Formulae:** 1. **Bibl.:** 27.

Balatska Natalia Yu. – D. Sc. (Economics), Associate Professor, Professor of the Department of Hotel, Restaurant Business and Craft Technologies, Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics (9a Nauky Ave., Kharkiv, 61166, Ukraine)

E-mail: natyrbal_28@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3940-1568>

В умовах прискороної інтеграції економіки України у світову економічну систему, а також під впливом глобалізаційних процесів і зростання складності економічних відносин, питання забезпечення ефективного розвитку підприємств набуває особливої актуальності.

Упродовж останніх років інтерес до проблематики розвитку підприємств значно підвищився. Темпи розвитку та правильний вибір факторів, що його визначають, виступають важливим джерелом забезпечення конкурентоспроможності та стійкості підприємств незалежно від форми власності. У практиці управління сучасними підприємствами дедалі відчутнішою стає потреба в науковому обґрунтуванні процесів розвитку.

Визначено, що зростання кількісних показників діяльності не завжди свідчить про успішність функціонування підприємства. Сучасне конкурентне середовище, а також підвищення вимог і очікувань споживачів актуалізують пошук якісних структурних змін у діяльності підприємств як ключового джерела їх довгострокового розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблеми розвитку підприємств у зазначених умовах є предметом досліджень багатьох сучасних економістів, а саме: Шинкарук В. І. [1], Петриченко О. А. [2], Погорелов Ю. С. [3], Мельник А. Г. [4], Ільїн В. В., Кулагін Ю. І. [5; 7], Базилевич В., Вальтер Д., Хартман В. та ін. [6], Матішак Ю. І. [8], Стеченко Д. М., Григорович А. В., Дука А. П. [9], Раєвнева О. В., Тоузани Т. [10], Дяків Р. С. [11], Середа С. А. [12], Жилінська Л. О., Розумчук О. О. [13], Вініченко О. М. [14], Давидова О. Ю. [15–18], Лохман Н. В. [19], Фоміна М. В., Приходько В. В. [20], Червяков І. М. [21], Горбань О. М., Бахрушин В. Є. [22], Філіпішин І. В. [23], Богатирич І. О. [24] та ін.

Спроби розв'язання цієї проблематики спонукають науковців до різних інтерпретацій сутності поняття «розвиток» залежно від обраного підходу до його розуміння.

Разом із тим, попри значну кількість наукових праць та суттєві напрацювання у сфері дослідження генезису розвитку підприємства, наявний теоретичний базис для вирішення завдання забезпечення ефективного розвитку все ще залишається недостатнім.

Зокрема, в економічній літературі не сформовано єдиного понятійно-категоріального підходу до трактування сутності категорії «розвиток», недостатньо визначено енергетичний базис процесів розвитку та механізм його формування. Це, своєю чергою, значно ускладнює розв'язання ключових завдань аналізу, оцінювання рівня та якості розвитку, а також визначення стратегічних напрямів ефективного розвитку підприємства.

Метою статті є формування єдиного понятійно-категоріального підходу до трактування сутності категорії «розвиток підприємства» як теоретичної основи розвитку підприємства, а також розроблення моделі взаємозалежності розвитку підприємства та суспільства.

Проведений аналіз економічної літератури свідчить, що в загальному розумінні категорія «розвиток» має філософське підґрунтя. Вона трактується як не будь-яка зміна у структурі об'єкта, а саме як якісна трансформація, пов'язана з перетворенням його внутрішньої будови та структури, що складається з функціонально взаємопов'язаних елементів, зв'язків і залежностей [1].

В іншому трактуванні розвиток розглядається як процес руху та зміни цілісних систем, що ха-

рактизується переходом від одного якісного стану до іншого, від старого до нового.

У філософському аспекті розвиток допускає різноманітні зміни, які об'єктивно реалізуються в матеріальному світі та можуть мати різну спрямованість у просторі та часі [2].

Розвиток виникає внаслідок суперечностей, протистояння нового та старого, взаємодії протилежних тенденцій, властивих об'єктам природи та соціально-економічним системам. Подолання цих суперечностей та їх трансформація в нові протиріччя становлять основу еволюційних змін. Таким чином, *головним джерелом розвитку виступають внутрішні суперечності системи* [1].

Основою визначення категорії «розвиток» є закон переходу кількісних змін у якісні. Багатоаспектність процесів розвитку проявляється у складності перебудови зв'язків і залежностей у структурі об'єкта: зміна одного елемента системи зумовлює трансформації інших її складових. Саме структурні перетворення стають причиною якісних змін, оскільки рушійною силою розвитку виступають внутрішні суперечності системи. Механізм розвитку через такі суперечності пояснюється законом єдності та боротьби протилежностей.

У цьому контексті варто погодитися з позицією Ю. С. Погорелова, який зазначає, що розвиток є особливою формою руху, що характеризується трьома основними категоріями: кількістю, якістю та структурою [3].

Категорія «кількість» проявляється у зростанні результативних показників діяльності підприємства, зокрема товарообороту та прибутку, за рахунок розширення кола споживачів. Категорія «якість» відображає здатність підприємства формувати ціннісну пропозицію, що відповідає очікуванням споживачів. Натомість структура характеризує порядок взаємозв'язків між елементами системи створення цінності. Важливою ознакою структури є її цілісність та якісна відмінність від окремих складових елементів [3]. Саме ефективна інтеграція категорій «кількість», «якість» і «структура» визначає потенціал і можливості розвитку підприємства.

Розглядаючи розвиток як складний соціально-економічний феномен, досить лаконічне визначення пропонує професор А. Г. Мельник, який трактує цю категорію як «незворотну, спрямовану та закономірну зміну» [4].

У такому підході підкреслюється нерозривний зв'язок між розвитком системи та її трансформацією. Незворотність виключає можливість циклічного повторення попереднього стану та свідчить про наявність певного вектора руху сис-

теми. Спрямованість забезпечує накопичення змін і формування нової системи, більш високої якості. Закономірність, своєю чергою, гарантує відповідність змін причинно-наслідковим зв'язкам.

За відсутності закономірності розвиток не відбувається, а система переходить у стан хаотичних, не пов'язаних між собою змін. Закономірність характеризує властивість системи функціонувати відповідно до певних об'єктивних законів [4].

Враховуючи, що закон визначається як суттєвий, об'єктивний і необхідний зв'язок між явищами, який має повторюваний характер [5], саме закономірність виступає гарантією відповідності всіх змін причинно-наслідковим зв'язкам. За відсутності такої відповідності розвиток системи стає неможливим.

В. Базилевич, Д. Вальтер і В. Хартман та ін., доповнюючи філософське трактування категорії «розвиток», підкреслюють його характерну особливість, що полягає в поступовій фазовій зміні стану процесу з подальшим стрибкоподібним переходом наприкінці певної фази до якісно нового рівня [6].

Подібної точки зору дотримуються також В. В. Ільїн та Ю. І. Кулагін, які наголошують, що розвиток передусім пов'язаний із рухом та зміною [7].

Ю. І. Матішак визначає розвиток як цілеспрямовані, незворотні кількісні та якісні зміни, що відбуваються під впливом певних закономірностей і зумовлюють структурні перетворення, забезпечуючи ефективне функціонування підприємства в довгостроковому періоді [8].

Безумовно, розвиток передбачає наявність руху та змін. Проте, на нашу думку, наведені визначення не повною мірою враховують роль внутрішніх і зовнішніх імпульсів діяльності підприємства, які сприяють переходу системи на якісно новий рівень. Також недостатньо акцентована увага на здатності підприємства здійснювати конструктивні зміни у своїй ціннісній пропозиції, що є важливою передумовою трансформації бізнес-процесів.

Необхідність змін відображена і в підході Д. М. Стеценка, А. В. Григоровича та А. П. Дуки, які пропонують два трактування поняття «розвиток». У кожному з них розвиток розглядається як процес, що характеризується якісними та кількісними змінами – від простіших форм до більш складних, а також як процес будь-яких змін різних форм матерії [9].

О. В. Раєвнева та Т. Тоузани трактують розвиток як процес формування нової дисипативної структури, що проявляється в якісних змінах складу, структури та моделей функціонування системи

й може реалізовуватися у кризовій, або лізисній, формі з метою досягнення змінюваних глобальних цілей підприємства [10].

Подібну позицію висловлює колектив авторів під керівництвом Р. С. Дяківа, який розглядає розвиток як процес руху від нижчого до вищого рівня, що супроводжується якісними змінами об'єкта, явища чи діяльності та переходом до більш прогресивного стану [11].

Схожий підхід простежується й у визначенні С. А. Сеґеди, який трактує розвиток як системний процес безперервних і закономірних якісних змін [12].

Проте, підкреслюючи безперервність і нескінченність розвитку, дослідники часто залишають поза увагою той факт, що можливості розвитку конкретного підприємства значною мірою залежать від стадії його життєвого циклу. З огляду на це реалізація процесів розвитку підприємства є обмеженою через вплив різноманітних факторів зовнішнього та внутрішнього бізнес-середовища.

Крім того, в умовах динамічного ринку та глобалізаційних процесів системність безперервних якісних змін може бути забезпечена через своєчасну ідентифікацію та трансформацію ключових компетенцій, здібностей і можливостей підприємства. Саме їх наявність та ефективне використання дозволяють формувати стійкі конкурентні переваги, що забезпечують перехід підприємства від однієї стадії розвитку до наступної, більш високого рівня.

У цьому контексті більш повним, на наш погляд, є підхід, відповідно до якого розвиток розглядається як рух уперед, що супроводжується формуванням нових характеристик, становленням нових структурних параметрів об'єкта, удосконаленням, прогресом, а також зростанням і розширенням діяльності.

Водночас на рівні підприємства можливості розвитку обмежуються наявним потенціалом. У конкурентних умовах господарювання цей потенціал виступає, з одного боку, стримувальним фактором, а з іншого – ключовою домінантою, що визначає ефективність реалізації процесів розвитку.

Розвиток є багатовимірним процесом, що передбачає реорганізацію та переорієнтацію всієї економічної та соціальної системи. Така переорієнтація системи, зокрема зміна напрямів діяльності підприємства або його ціннісної пропозиції, є результатом реактивної або проактивної відповіді на зміни умов зовнішнього та внутрішнього середовища [13].

Достатньо ґрунтовне визначення розвитку на рівні підприємства пропонує О. М. Вініченко, який розглядає його як процес переходу системи до но-

вого, більш якісного стану шляхом накопичення кількісного потенціалу, трансформації й ускладнення структури та складу. Наслідком такого процесу є підвищення здатності системи протистояти негативним впливам зовнішнього середовища та зростання ефективності її функціонування [14].

На наш погляд, найбільш вдалим, сформульованим за результатами проведеного аналізу економічної сутності поняття «розвиток» є підхід О. Ю. Давидової: «це рух від нижчого рівня до вищого з метою нагромадження матеріальних і моральних цінностей, спрямований на підвищення рівня конкурентоспроможності, індивідуальності, адаптивності, обізнаності, удосконаленості, пізнання, якості та інших характеристик, із використанням інновацій [15–18].

Разом із тим, у таких підходах недостатньо уваги приділяється характеру змін, які можуть бути як конструктивними, так і деструктивними. Деструктивні зміни, на відміну від конструктивних, обмежують можливість формування системи нової якості. Крім того, зміцнення наявного стану підприємства не завжди означає його розвиток у прогресивному напрямі, а іноді лише забезпечує стабілізацію діяльності в певних умовах господарювання.

Отже, аналіз наведених трактувань свідчить, що більшість учених-економістів розглядають розвиток, *по-перше*, як процес, а, *по-друге*, як систему змін, що відбуваються з об'єктом дослідження – системою, підприємством, діяльністю чи явищем. При цьому такий процес відображає рух об'єкта від нижчого до вищого рівня, від старого до нового, від одного якісного стану до іншого, більш складного та прогресивного.

За результатами проведеного теоретичного аналізу виокремлено основні наукові підходи та визначено ключові відмінні риси, що формують методологічну основу трактування категорії «розвиток» (табл. 1).

Обґрунтування виокремлених відмінних характеристик із урахуванням кожного наукового підходу дає можливість сформулювати методологічну основу трактування поняття «розвиток підприємства». Його доцільно розглядати як процес якісних трансформацій у складній системі «підприємство», що супроводжується вдосконаленням як матеріальних, так і нематеріальних підсистем. Згідно з авторським підходом, *ключовою рушійною силою цього процесу виступає ціннісна пропозиція підприємства*. Її вдосконалення відповідно до потреб і очікувань споживачів у динамічних ринкових умовах сприяє переходу системи до вищого рівня функціонування, формуванню більш складної та досконалої структури, а також підвищенню

Методологічний базис категорії «розвиток підприємства»

Науковий підхід	Головні відмінні риси
Філософський	Підприємство як система; еволюційність і послідовність змін із проявом нових форм (новацій), що є якісними; відкритість до зовнішнього середовища
Біологічний	Підприємство з властивостями живого організму, для якого характерною ознакою є перехід від нижчого стану до вищого на основі якісних змін у середині та під впливом зовнішнього середовища
Історичний	Підприємство здійснює перехід до більш досконалого та складного рівня
Логічний	Зміни на підприємстві є безальтернативними, що відображають його рух від нижчого до вищого та від простого до складного
Процесний	Процес змін на підприємстві є закономірним за умови наявності потенціалу, що складається з підсистем
Економічний	Зміни на підприємстві пов'язані з удосконаленням підсистем (матеріальних і нематеріальних)
Ціннісний	Перехід від простого до складного зумовлюють зростаючі споживчі вимоги до споживчої цінності

конкурентоспроможності підприємства у відкритому зовнішньому середовищі.

Розвиток підприємства виступає закономірним процесом, якому притаманні певні універсальні закономірності, характерні для будь-якої системи, що перебуває у стані розвитку [19].

До таких закономірностей належать: універсальність формування, що передбачає консолідацію всіх підсистем підприємства для досягнення визначених цілей на кожному етапі розвитку; універсальність взаємодії, яка полягає в налагодженні ефективної взаємодії між підсистемами та ресурсами підприємства; універсальність управління, що передбачає цілеспрямований управлінський вплив на підсистеми з метою підвищення ефективності розвитку; а також універсальність перехідних процесів, яка забезпечує можливість переходу системи до більш високого етапу розвитку за умови наявності потенціалу створення цінності, що відповідає вимогам і очікуванням споживачів. У разі недотримання зазначених економічних законів і закономірностей підприємство не здійснює процес розвитку, а лише функціонує або поступово припиняє свою діяльність.

Зазначені економічні закони та закономірності базуються на системному підході до трактування поняття підприємства. Для підприємства характерною є природа економічного розвитку, який визначається як процес функціонування та еволюції економічної системи в довгостроковому періоді, що відбувається під впливом економічних суперечностей, інтересів та потреб і супроводжується переходом системи від однієї стадії до іншої [20]. Крім того, економічний розвиток розглядається

як багатофакторний процес, що відображає зміни в економічному середовищі країни [21].

Очевидно, що при характеристиці економічного розвитку саме еволюційні процеси відображають зміну або розвиток економічної системи, до складу якої входить підприємство. Таким чином, як для розвитку економіки в цілому, так і для розвитку окремого підприємства характерні загальні закономірності розвитку будь-якої системи.

Передусім це впливає з різних трактувань поняття «система» (від давньогрецького слова, що означає «поєднання»). Зокрема, система розглядається як сукупність взаємопов'язаних елементів, відокремлених від зовнішнього середовища, які взаємодіють із ним як єдине ціле [22]; як обмежена множина функціональних елементів та взаємозв'язків між ними, що виділена із середовища відповідно до визначеної мети в межах певного часового періоду [4]; як просторово-часова організація елементів, об'єднаних для досягнення спільної кінцевої мети в єдину структуру за допомогою прямих і зворотних причинно-наслідкових зв'язків та спільного функціонального середовища; як процес або потік взаємопов'язаних процесів компонентів, що характеризуються певними властивостями і проходять цикли розвитку та деградації; а також як певний упорядкований порядок, що поширюється на сукупність явищ або відносин.

Давидова О. Ю. визначає поняття «система» як взаємозв'язок функціональних елементів і відносин між ними, зумовлений раціональним розташуванням їх частин, що утворює потужну цілісну єдність [16].

З огляду на наведені підходи до визначення поняття «система», розвиток системи «підприємство» передбачає взаємодію із зовнішнім середовищем, яке включає економічні та соціальні системи, у межах певних часових інтервалів. Крім того, цей процес охоплює взаємодію між усіма елементами та підсистемами підприємства з метою досягнення стратегічних цілей, має циклічний характер, потребує впорядкованості та підлягає управлінню [23].

Підприємство як соціально-економічна система характеризується низкою специфічних рис, серед яких ключовими є *дві рушійні сили його існування*. Перша з них пов'язана з прагненням до збереження та стабільності, тобто бажанням вижити та підтримувати власну стійкість. Друга – з орієнтацією на розвиток, що проявляється у прагненні до самовдосконалення та адаптації відповідно до сучасних умов функціонування соціально-економічної системи.

Розроблено модель взаємозалежності розвитку підприємства та суспільства (рис. 1).

Згідно з представленою моделлю можна зробити висновок, що розвиток підприємства тісно пов'язаний із розвитком систем більш високого рівня, зокрема суспільства, галузі, національної та світової економіки. Він визначається, з одного боку, процесами розподілу ресурсів і товарів між економічними системами, а з іншого – рівнем задоволення суспільних потреб у товарах і ресурсах, які підприємство пропонує в обмін на можливість отримання прибутку. Така система взаємозв'язків наочно демонструє взаємну зумовленість розвитку

суб'єктів господарювання та соціально-економічного розвитку суспільства.

До вхідних характеристик, що визначають можливості розвитку підприємства, належать: зростаючі в часі та просторі потреби споживачів, особливості базових технологій, а також концепція функціонування підприємства. Ці параметри формуються залежно від рівня соціально-економічного розвитку суспільства.

Результатом функціонування системи розвитку підприємства виступають товари або послуги, що мають споживчу цінність. Їх реалізація забезпечує отримання підприємством цільового прибутку, необхідного для подальшого розвитку. Формування нової якості, що є ключовою ознакою розвитку, відбувається завдяки конструктивним змінам ціннісної пропозиції підприємства відповідно до потреб та очікувань споживачів. Своєю чергою, процес суспільного розвитку визначає вхідні параметри функціонування підприємства, формуючи певні ціннісні орієнтири. У результаті система ціннісних пропозицій, сформована підприємствами, сприяє подальшому розвитку суспільства як соціально-економічної системи.

Узагальнення наявних наукових підходів до визначення сутності категорії «розвиток підприємства» дає підстави стверджувати, що сучасні дослідники розглядають це поняття з різних позицій, акцентуючи увагу на окремих його аспектах. З одного боку, це свідчить про широту наукових досліджень у даній сфері, а з іншого – підтверджує відсутність єдиного загальноприйнятого

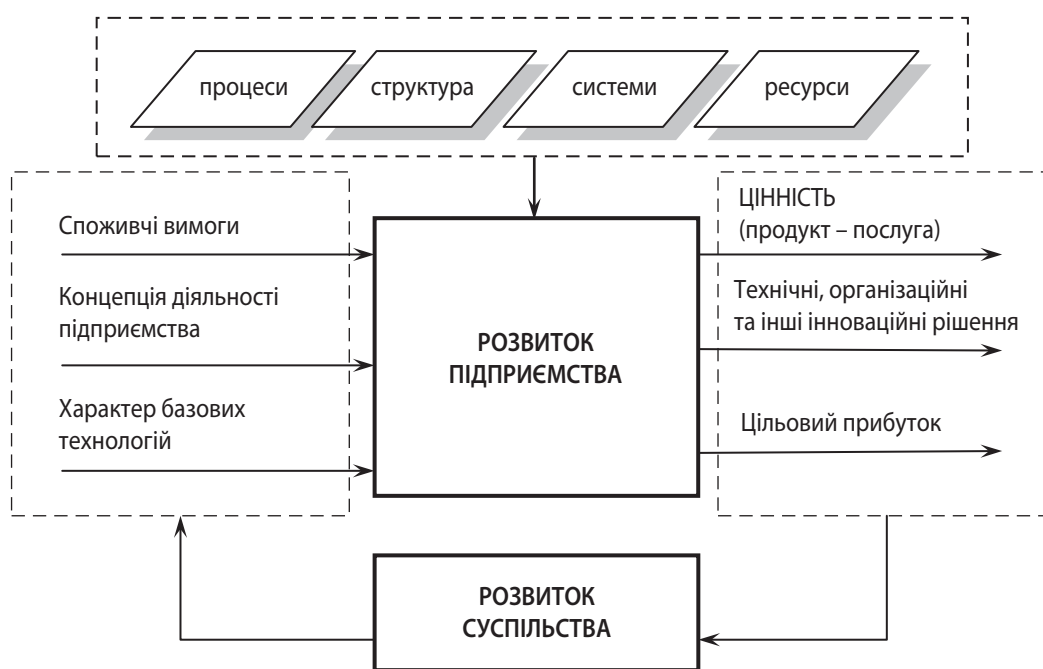

Рис. 1. Модель взаємозалежності розвитку підприємства та суспільства

та комплексного трактування цієї категорії, що, своєю чергою, вказує на недостатній рівень розробленості її теоретико-методологічного підґрунтя.

Результати проведеного дослідження дозволяють зробити висновок, що розвиток підприємства має потрійну природу. *По-перше*, його можна розглядати як *явище*, оскільки він зумовлений взаємозалежністю розвитку підприємства та соціально-економічного розвитку суспільства. *По-друге*, розвиток виступає *закономірністю*, що пояснюється існуванням певних закономірностей змін на різних стадіях життєвого циклу підприємства. *По-третє*, розвиток можна розглядати як *принцип*, який передбачає необхідність поступового переходу системи до більш якісного стану або її стабілізації в умовах динамічного конкурентного середовища.

Разом із тим, узагальнення наведених наукових підходів дозволяє виділити спільну рису, притаманну всім трактуванням поняття «розвиток підприємства». У більшості випадків дослідники пов'язують розвиток підприємства зі змінами, що відбуваються в процесі його функціонування, які можуть мати як кількісний, так і якісний характер.

На основі аналізу наукових позицій та визначених проблем теоретичного характеру можна виокремити три ключові принципи формування поняття «розвиток підприємства»:

- ✦ при обґрунтуванні даного поняття необхідно використовувати методологічну основу категорії «розвиток», яка включає всі визначені наукові підходи (див. табл. 1);
- ✦ розвиток підприємства слід розглядати як процес конструктивних змін, що відбуваються під впливом певних рушійних сил, впливають на підсистеми підприємства та спрямовані на створення цінності для всіх зацікавлених сторін (див. рис. 1);
- ✦ поняття «розвиток підприємства» доцільно аналізувати в контексті системного підходу, розглядаючи підприємство як систему, що функціонує в конкурентному середовищі під впливом факторів зовнішнього середовища та є складовою галузевої, національної та глобальної економічних систем.

Розвиток підприємства можна трактувати як сукупність змін у системі, які виникають під впливом різноманітних факторів і забезпечують перехід підприємства від одного відносно стабільного стану до іншого. Виходячи з цього, першоосновою розвитку виступають зміни різного характеру – як внутрішні, так і зовнішні. Вони виникають у результаті взаємодії економічних об'єктів, їх властивостей, характеристик і параметрів. Соціально-економічні трансформації, своєю чергою, забезпечують

формування нової структури системи та визначають напрями подальших перетворень.

Значний інтерес викликає підхід до аналізу процесів розвитку, запропонований І. О. Богатирьовим [24], згідно з яким функція розвитку підприємства визначається такими складовими:

- ✦ напрям розвитку (A) – характеризує характер змін, які можуть бути позитивними або негативними, прогресивними чи регресивними, якісними або кількісними;
- ✦ швидкість розвитку (V) – відображає інтенсивність змін у часі та результати діяльності підприємства за певний період;
- ✦ об'єкт розвитку (O) – визначає елемент або сферу, на яку спрямовані процеси розвитку;
- ✦ причина або фактор розвитку (P) – визначає підґрунтя змін і фактори, що впливають на характер розвитку;
- ✦ стан або результат розвитку (R) – відображає відносно стійкі результати, які можна трактувати як певні етапи або стадії розвитку підприємства.

У загальному вигляді розвиток підприємства може бути представлений у вигляді функції такого типу (FR):

$$F_R(A; V; O; P; R) \rightarrow opt. \quad (1)$$

Даний підхід базується на трьох взаємопов'язаних циклах: *циклі змін* (перехід системи підприємства зі статичного в динамічний стан), *циклі переходу* (зміна одного динамічного стану в інший), *циклі фіксації* (перехід системи підприємства з динамічного стану до якогось відносно стійкого оптимуму) [24].

Проведене теоретичне дослідження дозволило виділити основні сутнісні характеристики категорії «розвиток підприємства» (рис. 2).

Альтернативність визначених сутнісних характеристик категорії «розвиток підприємства» (див. рис. 2) підкреслює її багатогранність, складність і комплексний характер. За результатами проведеного дослідження сформовано теоретичну основу розвитку підприємства (рис. 3), яка включає сукупність наукових підходів, сутнісних характеристик і закономірних універсальних властивостей.

До наукових підходів, що формують методологічну основу дослідження розвитку підприємства, належать філософський, біологічний, історичний, логічний, процесний, економічний та ціннісний. Сукупність сутнісних характеристик цієї категорії охоплює такі ознаки, як цілеспрямованість і усвідомленість змін, здатність системи адаптуватися до умов зовнішнього середовища, трансформаційний характер розвитку, наявність

Рис. 2. Сутнісні характеристики категорії «розвиток підприємства» в сучасному полі наукових досліджень

кількісних і якісних змін, перехід системи від одного стану до іншого, незворотність трансформацій, формування нової якості системи, іманентність змін і забезпечення притоку цінності [25–27].

Крім того, теоретичний базис розвитку підприємства включає універсальні закономірні властивості, серед яких виділяються процеси формування, трансформації механізмів створення цінності, а також взаємодія між підсистемами та ресурсами підприємства.

З урахуванням зазначених підходів сформовано авторське трактування сутності поняття «розвиток підприємства», відповідно до якого розвиток розглядається як процес іманентної здатності підприємства до здійснення конструктивних змін ціннісної пропозиції, що ведуть до появи нової якості системи, орієнтованої на підтримку існуючих і генерування нових конкурентних переваг.

Таким чином, результати дослідження підтверджують існування різноманітних підходів до трактування поняття «розвиток підприємства», що зумовлено складністю та багатомірністю цієї економічної категорії.

Слід зазначити, що запропоноване авторське трактування поняття «розвиток підприємства» базується на розумінні розвитку як процесу, який передбачає здійснення конструктивних змін у межах системи «підприємство» під впливом певних рушійних сил, що діють на його підсистеми. Використання категорії іманентності (від лат. *immanent* – «той,

що перебуває всередині») підкреслює внутрішню здатність підприємства до реалізації таких змін.

Отже, з урахуванням наведених характеристик можна зробити висновок, що рушійною силою розвитку підприємства виступає його здатність формувати та пропонувати цінність, яка відповідає потребам споживачів і забезпечує ефективне функціонування підприємства в конкурентному середовищі.

ВИСНОВКИ

Ідентифіковані сутнісні характеристики поняття «розвиток», які акцентують увагу на багатаспектності процесів управління розвитком підприємства. Виокремлено наукові підходи та виділено головні відмінні риси, які складають методологічний базис поняття «розвиток».

Визначено економічні закони та закономірності, які ґрунтуються на системному підході до розгляду самого поняття «підприємство», що дозволило розробити модель взаємозалежності розвитку підприємства та суспільства.

Розвиток підприємства взаємопов'язаний із розвитком систем більш високого рівня та залежить від розподілу ресурсів і товарів між економічними системами – з одного боку, та задоволення потреб суспільства в товарах і ресурсах, які надає йому підприємство в обмін на можливість отримати прибуток, – з іншого.

Отже, проведений аналіз сучасних трактувань сутності поняття «розвиток підприємства»

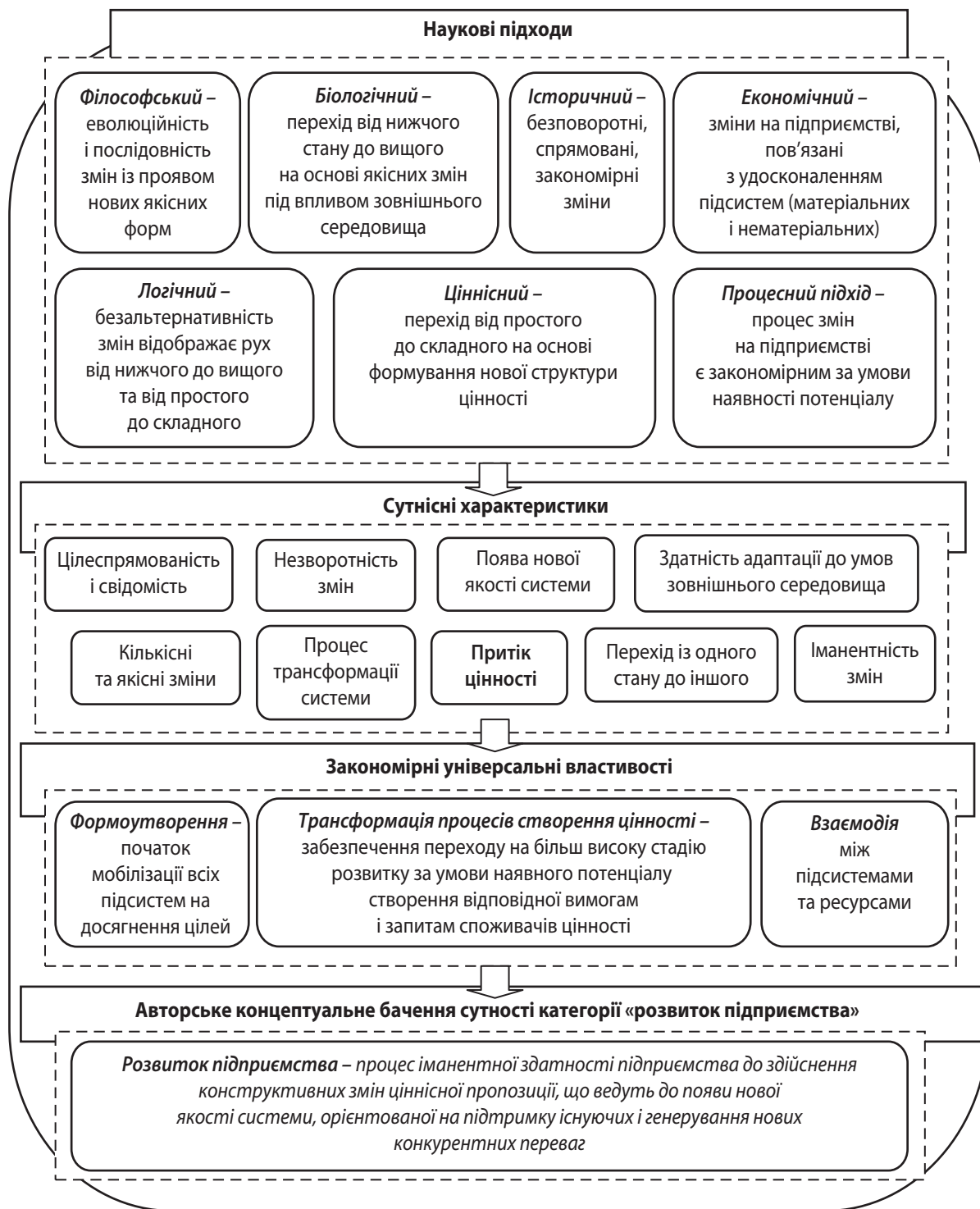

Рис. 3. Теоретико-методологічний базис розвитку підприємства

дозволив сформувавши інформаційну основу для визначення характеристик даного поняття, які акцентують увагу на його багатоаспектності, складності та комплексності. ■

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Філософський енциклопедичний словник / Шинкарук В. І. (гол. редкол.) та ін. Київ : Абрис, 2002. 742 с. URL: https://archive.org/details/filosofskiy_entsyklop
2. Петриченко О. А. Філософсько-методологічні аспекти розвитку в природно-суспільних явищах і процесах. *Агроінком*. 2012. № 1–3. С. 126–129. URL: <https://lib.dsau.dp.ua/book/95805>
3. Погорелов Ю. С. Розвиток підприємства: поняття та види. *Культура народів Причорномор'я*. 2006. № 88. С. 75–81. URL: <https://nasplib.isofts.kiev.ua/>

- server/api/core/bitstreams/49036d40-2342-44a5-9048-90290f3aaa68/content
4. Мельник Л. Г. Индустриальный метаболизм как основа управления развитием предприятия и макроэкономических систем. *Механізм регулювання економіки*. 2012. № 1. С. 95–109. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/1c31480e-21cc-446e-9014-0271b6d16efd/content>
  5. Ільїн В. В., Кулагін Ю. І. Людина і світ : навч. посіб. Київ : КНТЕУ, 2003. 302 с.
  6. Глосарій зеленого бізнесу: українсько-німецько-російсько-англійський / Базилевич В., Вальтер Д., Хартман В. та ін. Київ : Знання, 2010. 518 с.
  7. Ільїн В. В., Кулагін Ю. І. Філософія. Актуальні проблеми сучасності. Київ : Альтерпрес, 2002. 480 с.
  8. Матишак Ю. І. Характеристика поняття «розвиток підприємства» та його зв'язку з іншими економічними категоріями. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2015. № 3. С. 102–112. URL: <https://files01.core.ac.uk/download/pdf/147038842.pdf>
  9. Стеченко Д. М., Григорович А. В., Дука А. П. Менеджмент. Словник-довідник. Хмельницький: Вид-во «Поділля», 2004. 587 с.
  10. Раєвнева О. В., Тоузани Т. Управління поведінкою підприємства в умовах нестабільності ринкового середовища: концептуальні засади та модельний інструментарій : монографія. Харків : ФОП Лібуркіна Л. М., 2021. 292 с.
  11. Енциклопедія бізнесмена, економіста, менеджера / за ред. Дяківа Р. С. Київ : Міжнародна економічна фундація, 2020. 704 с.
  12. Сегеда С. А. Методологічні основи категорії «розвиток»: філософський аспект. *Економіка та держава*. 2018. № 10. С. 14–22. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6806.2018.10.14>
  13. Жилінська Л. О., Розумчук О. О. Теоретичні аспекти щодо управління розвитком підприємства. *Управління економікою: теорія та практика*: зб. наук. пр. 2014. С. 94–106. URL: <https://nasplib.isoftware.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/6684549a-33bd-4f33-94fb-610ffe28f410/content>
  14. Вінченко О. М. Характеристика, види та сутність розвитку підприємства. *Агросвіт*. 2015. № 15. С. 49–57. URL: http://www.agrosvit.info/pdf/15_2015/10.pdf
  15. Давидова О. Ю. Інноваційне управління розвитком підприємств готельно-ресторанного господарства: методологія, теорія і практика : монографія. Харків : Вид-во Іванченка І. С., 2018. 448 с.
  16. Давидова О. Ю. Розробка та впровадження інноваційного управління розвитком підприємств: науково-методологічний аспект. *Соціальна економіка*. 2017. № 2. Вип. 54. С. 78–81. DOI: <https://doi.org/10.26565/2524-2547-2017-54-11>
  17. Давидова О. Ю. Формування системи адаптивного інноваційного управління розвитком підприємств готельно-ресторанного господарства. *Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг*: зб. наук. пр. Харків : ХДУХТ, 2019. Вип. 1. С. 195–207. URL: <https://repo.btu.kharkiv.ua/server/api/core/bitstreams/671bdea6-bacf-4911-9cd6-71a945f27590/content>
  18. Давидова О. Ю. Інноваційне управління розвитком підприємств готельно-ресторанного господарства: концептуальний аспект. *Бізнес Інформ*. 2018. № 6. С. 139–144. URL: https://www.businessinform.net/export_pdf/business-inform-2018-6_0-pages-139_144.pdf
  19. Лохман Н. В. Розробка інноваційної стратегії розвитку підприємства. *Вісник ДонНУЕТ*. 2016. № 1. С. 5–10. URL: http://elibrary.donnuet.edu.ua/649/1/15%20Lokhman_article_2016.pdf
  20. Фоміна М. В., Приходько В. В. Сучасний економічний розвиток: проблеми та перспективи. *Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму*. 2012. № 1(5). Т. 1. С. 435–445. URL: <https://econforum.duan.edu.ua/images/PDF/2012/1/47.pdf>
  21. Червяков І. М. Економічний розвиток, економічне зростання і фактори, які стримують економічне зростання України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. № 6. С. 99–102. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/6_2015/22.pdf
  22. Горбань О. М., Бахрушин В. Є. Основи теорії систем та системного аналізу. Запоріжжя : ГУ «ЗІДМУ», 2004. 204 с.
  23. Філіпшин І. В. Управління розвитком промислових підприємств: підходи та методологія. *Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності*. 2015. № 2. Т. 3. С. 39–44. URL: https://journals.urau.ua/tpa_pstu/article/view/95638
  24. Богатирьов І. О. Управління розвитком підприємства (за матеріалами малих підприємств меблевої промисловості України) : автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.06.01. Київ, 2004. 22 с.
  25. Балацька Н. Ю. Формування моделі прийняття рішень щодо стратегічного розвитку підприємства ресторанного бізнесу. *Вісник Одеського національного університету імені І. І. Мечнікова. Серія «Економіка»*. 2020. Т. 25. Вип. 2. С. 62–69. DOI: <https://doi.org/10.32782/2304-0920/2-81-10>
  26. Балацька Н. Ю. Концептуальні аспекти управління розвитком підприємства ресторанного бізнесу. *Вісник ХНАУ ім. В. В. Докучаєва. Серія «Економічні науки»*. 2020. № 3. С. 90–101. DOI: <https://doi.org/10.31359/2312-3427-2020-3-90>
  27. Балацька Н. Ю. Цінність ресторанної послуги як ключова детермінанта розвитку підприємства. *Економічний дискурс*. 2019. № 4. С. 38–48. DOI: <https://doi.org/10.36742/2410-0919-2019-4-4>

REFERENCES

- Balatska N. Yu. (2020). Formuvannia modeli pryiniattia rishen shchodo stratehichnoho rozvytku pidpriemstva restorannoho biznesu [Formation of a decision-making model for strategic development of a restaurant business enterprise]. *Visnyk Odes-*

- koho natsionalnoho universytetu imeni I. I. Mechnikova. *Seriia «Ekonomika»*, 2(25), 62–69. <https://doi.org/10.32782/2304-0920/2-81-10>
- Balatska N. Yu. (2020). Kontseptualni aspekty upravlinnia rozvytkom pidpriemstva restorannoho biznesu [Conceptual aspects of managing the development of a restaurant business enterprise]. *Visnyk KhNAU im. V. V. Dokuchaieva. Seriiia «Ekonomichni nauky»*, 3, 90–101. <https://doi.org/10.31359/2312-3427-2020-3-90>
- Balatska N. Yu. (2019). Tsinnist restorannoi posluhy yak kliuchova determinanta rozvytku pidpriemstva [The value of a restaurant service as a key determinant of enterprise development]. *Ekonomichnyi dyskurs*, 4, 38–48. <https://doi.org/10.36742/2410-0919-2019-4-4>
- Bazylevych V., Valter D., Khartman V. & ta in. (2010). *Hlosarii zelenoho biznesu: ukrainsko-nimetsko-rosiisko-anhliiskiy* [Green business glossary: Ukrainian-German-Russian-English]. Kyiv: Znannia.
- Bohatyrov I. O. (2004). *Upravlinnia rozvytkom pidpriemstva (za materialamy malykh pidpriemstv meblevoi promyslovosti Ukrainy)* [Management of enterprise development (based on materials of small enterprises of the furniture industry of Ukraine)]. Kyiv.
- Cherviakov I. M. (2015). Ekonomichni rozvytok, ekonomichne zrostantia i faktory, yaki strymuiut ekonomichne zrostantia Ukrainy [Economic development, economic growth and factors that restrain the economic growth of Ukraine]. *Investytsii: praktyka ta dosvid*, 6, 99–102. http://www.investplan.com.ua/pdf/6_2015/22.pdf
- Davydova O. Yu. (2017). Rozrobka ta vprovadzhennia innovatsiinoho upravlinnia rozvytkom pidpriemstv: naukovo-metodolohichni aspekt [Development and implementation of innovative management of enterprise development: scientific and methodological aspect]. *Sotsialna ekonomika*, 2, 78–81. <https://doi.org/10.26565/2524-2547-2017-54-11>
- Davydova O. Yu. (2019). Formuvannia systemy adaptivnoho innovatsiinoho upravlinnia rozvytkom pidpriemstv hotelno-restorannoho hospodarstva [Formation of the system of adaptive innovative management of the development of hotel and restaurant business enterprises]. *Ekonomichna stratehiia i perspektyvy rozvytku sfery torhivli ta posluh: zb. nauk. pr.* [Economic strategy and perspectives of development of the sphere of trade and services: collection of scientific papers] (p. 195–207). Kharkiv: KhDUKHT. <https://repo.btu.kharkiv.ua/server/api/core/bitstreams/671bdea6-bacf-4911-9cd6-71a945f27590/content>
- Davydova O. Yu. (2018). Innovatsiine upravlinnia rozvytkom pidpriemstv hotelno-restorannoho hospodarstva: kontseptualnyi aspekt [Innovative management of the development of hotel and restaurant business enterprises: conceptual aspect]. *Biznes Inform*, 6, 139–144. https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2018-6_0-pages-139_144.pdf
- Davydova O. Yu. (2018). *Innovatsiine upravlinnia rozvytkom pidpriemstv hotelno-restorannoho hospodarstva: metodolohiia, teoriia i praktyka*: monohrafiia [Innovative management of the development of hotel and restaurant business enterprises: methodology, theory and practice: monograph]. Kharkiv: Vyd-vo Ivanchenka I. S.
- Diakiva R. S. (2020). *Entsyklopediia biznesmena, ekonomista, menedzhera* [Encyclopedia of a businessman, economist, manager]. Kyiv: Mizhnarodna ekonomichna fundatsiia.
- Filipshyn I. V. (2015). Upravlinnia rozvytkom promyslovykh pidpriemstv: pidkhody ta metodolohiia [Industrial enterprise development management: approaches and methodology]. *Teoretychni i praktychni aspekty ekonomiky ta intelektualnoi vlasnosti*, 2(3), 39–44. https://journals.urau.ua/tpa_pstu/article/view/95638
- Fomina M. V. & Prykhodko V. V. (2012). Suchasnyi ekonomichni rozvytok: problemy ta perspektyvy [Modern economic development: problems and perspectives]. *Biuletyn Mizhnarodnoho Nobelivskoho ekonomichnoho forumu*, 1(5)(1), 435–445. <https://econforum.duan.edu.ua/images/PDF/2012/1/47.pdf>
- Horban O. M. & Bakhrushyn V. Ye. (2004). *Osnovy teorii system ta systemnoho analizu* [Fundamentals of systems theory and systems analysis]. Zaporizhzhia: HU «ZIDMU».
- Ilin V. V. & Kulahin Yu. I. (2002). *Filosofia. Aktualni problemy suchasnosti* [Philosophy. Actual problems of modernity]. Kyiv: Alterpres.
- Ilin V. V. & Kulahin Yu. I. (2003). *Liudyna i svit: navch. posib.* [Man and the world: study guide]. Kyiv: KNTEU.
- Lokhman N. V. (2016). Rozrobka innovatsiinoi stratehii rozvytku pidpriemstva [Development of an innovative strategy for enterprise development]. *Visnyk DonNUET*, 1, 5–10. http://elibrary.donnuet.edu.ua/649/1/15%20Lokhman_article_2016.pdf
- Matishchak Yu. I. (2015). Kharakterystyka poniattia «rozvytok pidpriemstva» ta yoho zviazku z inshymy ekonomichnymy katehoriiami [Characterization of the concept of "enterprise development" and its connection with other economic categories]. *Naukovyi visnyk Odeskoho natsionalnoho ekonomichnoho universytetu*, 3, 102–112. <https://files01.core.ac.uk/download/pdf/147038842.pdf>
- Melnyk L. H. (2012). Yndustrialnyi metabolism kak osnova upravleniia rozvytyem predpriyatiy i makroekonomicheskyykh system [Industrial metabolism as a basis for managing the development of enterprises and macroeconomic systems]. *Mekhanizm rehulivannia ekonomiky*, 1, 95–109. <https://essuir.sumdu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/1c31480e-21cc-446e-9014-0271b6d16efd/content>
- Petrychenko O. A. (2012). Filosofska-metodolohichni aspekty rozvytku v pryrodno-suspilnykh yavyschakh i protsesakh [Philosophical-methodological aspects of development in natural-social phenomena and processes]. *Ahroikom*, 1–3, 126–129. <https://lib.dsau.dp.ua/book/95805>

- Pohorielov Yu. S. (2006). Rozvytok pidpriemstva: poniattia ta vydy [Enterprise development: concepts and types]. *Kultura narodov Prychernomoria*, 88, 75–81. <https://nasplib.isoftware.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/49036d40-2342-44a5-9048-90290f3aaa68/content>
- Raievniewa O. V. & Touzani T. (2021). *Upravlinnia povedinkoiu pidpriemstva v umovakh nestatsionarnosti rynkovoho seredovyschcha: kontseptualni zasady ta modelnyi instrumentarii: monohrafia* [Management of enterprise behavior in conditions of non-stationarity of the market environment: conceptual foundations and model tools: monograph]. Kharkiv: FOP Liburkina L. M.
- Seheda S. A. (2018). Metodolohichni osnovy katehorii «rozvytok»: filosofskiy aspekt [Methodological foundations of the category "development": philosophical aspect]. *Ekonomika ta derzhava*, 10, 14–22. <https://doi.org/10.32702/2306-6806.2018.10.14>
- Shynkaruk V. I., et al. (2002). *Filosofskiy entsyklopedychnyi slovnyk* [Philosophical encyclopedic dictionary]. Kyiv: Abrys. https://archive.org/details/filosofskiy_entsyklop
- Stechenko D. M., Hryhorovych A. V. & Duka A. P. (2004). *Menedzhment. Slovnyk-dovidnyk* [Management. Dictionary-reference book]. Khmelnytskyi: Vyd-vo «Podillia».
- Vinichenko O. M. (2015). Kharakterystyka, vydy ta sutnist rozvytku pidpriemstva [Characterization, types and essence of enterprise development]. *Ahrosvit*, 15, 49–57. http://www.agrosvit.info/pdf/15_2015/10.pdf
- Zhylinska L. O. & Rozumchuk O. O. (2014). Teoretychni aspekty shchodo upravlinnia rozvytkom pidpriemstva [Theoretical aspects of enterprise development management]. *Upravlinnia ekonomikoiu: teorii ta praktyka: zb. nauk. pr.* [Economic Management: Theory and Practice: collection of scientific papers] (p. 94–106). <https://nasplib.isoftware.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/6684549a-33bd-4f33-94fb-610ffe28f410/content>

Стаття надійшла до редакції / Received: 05.03.2026
Статтю прийнято до публікації / Accepted: 19.03.2026
Оприлюднено / Published: 30.04.2026